

K LOKALIZACI ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ A ZANIKLÝCH JESKYŇ NA TUROLDU U MIKULOVA

ZUR LOKALISIERUNG ARCHÄOLOGISCHER FUNDE
UND UNTERGEGANGENER HÖHLEN AUF DEM TUROLDBERG BEI MIKULOV

MARTIN OLIVA
MZM – Anthropos

ABSTRACT:

A critical revision and comparison of published reports have shown that four extensive caves had existed in the extracted part of the Turolld Hill near Mikulov. Archaeological finds were stated for sure in the Turolld and Jüttner caves as well as in the vicinity of the Turolld cave on the SE slope. Not a lot is known about finds from the former, the latter delivered pottery finds and a lot of polished industry from two periods of the Neolithic and the Early Bronze Period. A part of the polished industry was discovered at the open air settlement on the SE slope from where a. o. isolated finds of Beaker Culture originate. Through mixing finds from various sites the myth came into being about a repeated prehistoric occupation of the legendary and then gigantic Turolld cave; its original appearance in the shape of a mighty tunnel was however never noticed in historical times.

KEY WORDS: Turolld Hill, Funeral Caves, Neolithic, Bronze Age, Moravia, History of research.

I. ÚVOD

Mezi původně významné, ale žel zcela zničené archeologické lokality na Moravě patří i odtěžený kopec Turolld, vypínající se na jižním konci Pavlovských vrchů severně od Mikulova. Nej kvalitnější ernstbrunnský (štramberský) vápenec svrchojurského až spodnokřídového stáří byl samozřejmě nejprve těžen nejbliže města, které jej spotřebovávalo hlavně na stavební kámen. Proto byly lomy na Turoldu na celé Pálavě nejrozsáhlejší. Již okolo roku 1659 se tu při těžbě přišlo na velkou, snad mamutí stehenní kost, vykopanou podle J. F. HERTODA (1669, 50) kameníky někde z „hloubi hory u Mikulova („...*quorum unum femur ingentis magnitudinis repraesentabat, ante annos decem Nicolspurgi per lapidas ex profunditate montis effosum est*)“). Karel Absolon, aby snížil význam objevu paleolitické kulturní vrstvy v Dolních Věstonicích r. 1922 místními německými rolníky, vydával tuto zprávu za nejstarší zmínku o zmíněném nalezišti, přičemž další zásluhy tendenčně připisoval českému faráři Mazourově (ABSOLON 1938, 14–17; OLIVA 2014, 11). Velké kosti samozřejmě budily víc pozornosti než pozůstatky pravěkého osídlení, o nichž se dozvídáme až od konce 3. čtvrtiny 19. století (srov. analogický průběh poznání komplexu centrálních sídlišť lovců mamutů v Předmostí u Přerova). V následujících letech se zprávy o jeskyních i pravěkých nálezech sice množí, ale stále zůstávají poměrně nejasné, nejednoznačné a hlavně zasuté v pozapomenuté literatuře. Ani vlastním nálezům se v mikulovském muzeu nedostávalo přesnějších lokalizací. Dnes tu jsou uchovávány jakožto jeden soubor, jehož původ se klade do zpola mytické Turolldovy jeskyně, jež byla ovšem v různých dobových příspěvcích situována do různých míst. Kromě toho je ze starých zmínek jasné, že vedle (několika) jeskyň se archeologické nálezy nacházely i pod širým nebem. Úkolem tohoto článku je tyto staré zprávy utřídit a pokusit se stanovit alespoň minimální počet zaniklých archeologických nalezišť na Turoldu. Za cenná upřesnění ohledně archeologických nálezů, uložených v regionálním muzeu v Mikulově, děkuji Františku Trampotovi.

KURZER BLICK AUF DIE BESIEDLUNG DER VĚTEŘOV-GRUPPE IN DER ZNOJMO-REGION

SHORT VIEW ON SETTLEMENT OF THE VĚTEŘOV GROUP IN THE ZNOJMO REGION

NÁSTIN OSÍDLENÍ VĚTEŘOVSKOU SKUPINOU NA ZNOJEMSKU

DAVID ROŽNOVSKÝ
Jihomoravské muzeum ve Znojmě

ABSTRACT:

New finds in the Znojmo Region in South Moravia are no doubt also contributing to our better knowledge of Věteřov Group. On the cadastral territories of 35 communities we know the total of 45 locations which form a network of in a way mutually interconnected places, on average 5 km from each other, in the north of the region around 3 kilometres from each other. Among the locations best-known and published several times there is the barrow field of Borotice and the settlement of Hodonice. Very important, too, are settlements in Dyje and Olbramovice and also another well-known burial ground, or better its part in Branišovice. The aforementioned settlements have brought us a lot of answers to the questions of the internal layout of settlements, of the architecture of above-ground constructions of the Věteřov Group. On the other hand, the burial grounds researched have refuted the assumptions on the decline of the burial rite and have brought a new view of the spiritual sphere of the life of the people in the Znojmo Region at that time.

KEY WORDS: Early Bronze Age; Věteřov Group; Znojmo Region.

EINFÜHRUNG

Die Věteřov-Gruppe stellt ein wichtiges Kulturphänomen am Ende der älteren Bronzezeit in Mähren und Niederösterreich dar, wo sie eine direkte Verbindungslinie zwischen der Aunjetitzer Kultur, aus der sie entsteht, und der mitteldanubischen Hügelgräberkultur, in der sie allmählich untergeht, bildet. Man hält allgemein Mähren für Entstehungsort der Věteřov-Gruppe. Meiner Meinung nach spielte in ihrer Genese eine wichtige Rolle Südmähren und der angrenzende Teil Niederösterreichs, mit dem es eine Kulturregion bildet. Ihre Rolle spielte hier auch die Znojmo-Region (Abb. 1). Außer metalischen Depots sind aus diesem Gebiet de facto alle Fundstellen-Typen bekannt. In der erforschten Region registriert man insgesamt 45 Fundorte, die sich auf den Katastergebieten von 35 Gemeinden befinden. Der vorgelegte Artikel stellt nur eine kurze Zusammenfassung der bisherigen Kenntnisse über die Věteřov-Gruppe in der Znojmo-Region dar. Die gewählten Lokalitäten helfen uns z. B. die Frage zu beantworten, ob Flachlandsiedlungen planmäßig angelegt wurden oder ob es sich hier nur um eine zufällige Kumulation von eingetieften Objekten handelt.

VERBREITUNG DER VĚTEŘOV-GRUPPE IN DER ZNOJMO-REGION

Wenn wir uns auf die Verbreitung der VG im erforschten Gebiet konzentrieren, ist ersichtlich, dass man Denkmäler dieser Kulturgruppe auf dem ganzen Gebiet der Znojmo-Region trifft, vor allem entlang den Flüssen Thaya, Jevišovka, Rokytná und deren Zuflüssen. Bei der näheren Betrachtung stellt man dennoch fest, dass die Fundstellen aus dem

**PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ VYUŽITÍ GRAFITU PŘI VÝROBĚ
PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ KERAMIKY
V SEVERNÍ ČÁSTI MORAVSKO-ČESKÉHO POMEZÍ¹**

A CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF GRAPHITE UTILIZATION
IN THE PRODUCTION OF PREHISTORIC AND MEDIEVAL CERAMICS
IN THE NORTHERN PART OF THE MORAVIAN-BOHEMIAN BORDERLAND

VRATISLAV JANÁK¹ - JANA NĚMCOVÁ² - MARTIN HLOŽEK³ -
ANTONÍN PŘICHYSTAL³ - JAN BOČEK¹ - PETR RATAJ¹ - TOMÁŠ PETR¹

¹ Slezská univerzita v Opavě, ² Regionální muzeum v Litomyšli, ³ Masarykova univerzita v Brně

ABSTRACT:

During the interdisciplinary training of students from the Institute of Archaeology, Faculty of Philosophy and Science, Silesian University in Opava in August 2018, among other things, a probe archaeological excavation was conducted in the settlement of Linear Pottery culture at Staré Město near Moravská Třebová (loc. 1) and a survey of lithic raw material sources in the environs was carried out. Relatively close to the settlement (2.5 km as the crow flies), a small natural occurrence of graphite rocks was discovered east of the area of the agricultural company I. MTZ, Ltd. on the outskirts of Moravská Třebová. Graphite appears to be admixed in about a quarter of the ceramics from the Neolithic settlement and fragments of graphite rocks were found during its surface survey as well. Graphite pottery is known also from other localities in the cadastral area of Staré Město village (loc. 4) (the La Tène period) and from the Staré Město built-up area (the end of the 12th-13th century AD). The basis for our study of the issue in a broader context was represented by two stages of surface survey at the mentioned and other localities in the surroundings and petrographic analysis of 17 samples of graphite rocks and graphite ceramics from older and new findings from the region of Moravská Třebová. As the most important results of the analyses can be considered the indications for the (at least regional) distribution of graphite vessels in the period of Linear Pottery culture and for existence of probably only one pottery workshop supplying all the microregion of Staré Město and its surroundings at the turn of the Early and High Middle Ages.

KEY WORDS: Moravian-Bohemian borderland - graphite sources - graphite ware - Linear Pottery culture - La Tène period - Middle Ages - petrographic analysis - Moravská Třebová area.

ÚVOD

Ve dnech 13.-24. srpna 2018 proběhla interdisciplinární praxe studentů Slezské univerzity ve Starém Městě u Moravské Třebové (JANÁK *et al.* 2019). Nové aktivity Ústavu archeologie Slezské univerzity na moravsko-českém pomezí jsou logickým pokračováním jeho předchozích bádání v Poodří, souvisejících s orientací Ústavu mj. na problematiku periferních území a dálkových komunikací v pravěku a na využití poznatků petroarcheologie.

Hlavním výsledkem několikaletého úsilí při průzkumu neolitické sídelní enklávy v okolí Studénky byla hypotetická identifikace podoby dálkové distribuce silicitů krakovsko-čenstochovské jury (SKČJ) v západním směru (do Pomoraví) v době kultury s lineární keramikou (LnK) na sklonku 6. tisíciletí př. n. l. (JANÁK *et al.* 2016; JANÁK 2018). Protože nejzápadnější lokalitou, podílející se na distribuci, jsou prozatím prokazatelně Bylany u Kutné Hory, desideratem výzkumu se stala otázka trasy distribuce severní částí pomezí, kudy, jak

LOŠTICKÁ KERAMIKA Z TVRZE V KRALICÍCH NAD OSLAVOU

DIE LOŠTICER KERAMIK VON DER FESTE IN KRALICE NAD OSLAVOU

ZDEŇKA MĚCHUROVÁ

Archeologický ústav MZM

ABSTRACT:

The group of medieval beakers and pots from special hard fired clay and nearly impermeable material is characterized by its reddish, with small blisters and bubbles covered surface. These vessels were made in the North Moravian Loštice near Mohelnice and the bloom of their production dates back to the 14th and then to the 15th and 16th centuries. According to recent archaeometric analyses and experiments the mystery of this material resided in the argillaceous pottery clay with the addition of garnet (pyrope or almandine). Loštice beakers ranked among sought-after and popular table dishes even behind the borders of the Czech Lands. Among pottery material from archaeological excavations carried out by Vlasta Fialová in the fort of Kralice nad Oslavou, a small collection of fragments of Loštice pottery was identified. Pot-shaped beakers build a minority whereas shards of Loštice kitchen ceramics and storage vases prevail. A part of pot fragments is not made from the characteristic hard fired material but is baked only slightly and contains graphite admixture. Some pieces of undecorated bellies of storage vases show secondary baking. Based on ceramic types the material is dated to the early phase of Loštice pottery, at the end of the 14th and in the first half of the 15th century. The material was unfortunately not precisely localised.

KEY WORDS: Loštice pottery, fort, Kralice nad Oslavou, beakers and pots.

ÚVOD¹

Předmětem článku je analýza keramických zlomků tzv. loštických nádob z archeologického výzkumu Vlasty Fialové na tvrzi v Kralicích nad Oslavou, proslavené v letech 1572–1620 jako úkryt tiskárny Jednoty bratrské (MĚCHUROVÁ 2002, 19–29; MITÁČEK ed. 2010). Objev sídla tajné tiskárny, kde byla vytištěna proslulá Bible kralická, představoval významný přínos pro dějiny světového knihtisku. Mimořádným unikátem se stal především nález více než čtyř tisíc originálních tiskařských liter a knihařských ozdob.

Stavebně historický průzkum reliktní tvrze (provedený koncem 70. let 20. století) naznačuje několikafázové osídlení. K nejstarší etapě patří stopy ohniště a zbořené pece mezi neprůkaznými zbytky domu z 13. století, který patrně zanikl ve druhé čtvrtině 14. století požárem. Na ni navázala fáze výstavby už gotické tvrze v severní části tvrziště a poté zřejmě v první polovině 16. století rekonstrukce na renesanční zámeček (KOUŘILOVÁ 1977, 152–153).

Historické prameny spojují Kralice a jejich tvrz se stejnojmenným zemanským rodem, který má své kořeny ve 13. století, ale největší proslulosti nabyl za Jindřicha Kralického z Kralic v 16. století. Po prodeji panství Janu St. ze Žerotína r. 1572 se kralická tvrz stává z jeho podnětu sídlem tiskárny Jednoty bratrské (1578–1620). V roce 1621 je tvrz vypálena a během třicetileté války zažívají Kralice nejen válečné útrapy, ale též násilnou rekatolizaci. Tím jejich významná historická stopa v dějinách postupně mizí (FIALOVÁ 1959, 12–26; KNOZ 2010, 113–122, 144–152).

¹ Příspěvek byl vypracován v rámci projektu MK ČR NAKI 2 DG18P02OVV020.

VLIV ITALSKÉ KULTURY NA REPERTOÁR STADT-THEATER IN BRÜNN

EINFLUSS DER ITALIENISCHEN KULTUR AUF DAS REPERTOIRE DES STADT-THEATERS IN BRÜNN

VERONIKA VALENTOVÁ

Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea, Brno

ABSTRACT:

The history of professional theatre in Brno began in „Stadt-Theater“ (1733) rebuilt from a small Taverna at Zelný trh (Cabbage Market). The theatre building was reconstructed by Bartolomeo Girardoni and Vincenzo and Lorenzo Sacchetti.

Italian opera was the pride of „Stadt-Theater“. Impresario Angelo Mingotti gave performances in the years 1732(3)-1736, Filippo Neri del Fantasia and Alessandro Manfredi followed. Director H. Schmidt produced works by G. Rossini, V. Bellini, L. Cherubini and G. Donizetti in the 19th century, G. Verdi's operas were very popular too.

The most famous singers guesting in Brno were Angelica Catalani, Gentile Borgondio, Adele Benetti, Franceschina Prevosti or Gemma Bellincioni.

Francesco di Ferrari, Francesco Crosa, Giuseppe Franceschini, Bellino Vigna, Fortunato Bernardelli and Nicola Petrioli gave dramatic performances and Francesco Bevilaqua, Michael Averino and the family Chiarini guested with circus performances. Carlo Goldoni was the most frequently played author in our country. Brno's audience saw his plays in 1811 already, later in the Theater at Veveří.

KEY WORDS: Historical theatre signboards, theatre posters, collection of the Moravian Museum, Italian culture, Stadt-Theater in Brünn, Mingotti, Sacchetti, Goldoni.

Dlůh vůči dějinám brněnského profesionálního divadla předminulého století se začal splácet až před několika desítkami let, a to ve velké míře badatelským úsilím historičky Margity Havlíčkové.¹ Z valné části šlo o divadlo německé, které bylo součástí brněnského kulturního života více než tři století. Dle doložených zpráv se v Brně objevovali kočovní herci od 17. století a hráli v různých prostorách – například roku 1670 v tzv. Solné komoře² nebo v taverně U Mussika (na rohu Panské a Radnické ulice) či v taverně na Horním náměstí. Tuto budovu, tzv. Velkou tavernu, prodal městu roku 1600 ve značně zchátralém stavu Karel z Lichtenštejna, později Brno dokoupilo vedlejší objekt zvaný Malá taverna a oba tyto domy v příštích pěti letech přestavělo na jednopatrovou městskou tavernu, která sloužila jako hostinec i jako prostor určený ke společenským akcím, včetně divadelních představení (FLODROVÁ 2005, 17). Zde se hrálo do údajného požáru roku 1693 jen zřídka. O necelé půlstoletí později na jejím místě nechalo město vystavět nové veřejné přístupné německé operní Divadlo v Taverně. Název „Königlich Städtisches Nationaltheater“ byl užíván podle cedulí ve sbírce MZM nejméně do poloviny třicátých let 19. století. Později se objevuje pojmenování „Stadt-Theater in Brünn“ nebo „Brünner Stadt-Theater“, na některých cedulích je uvedeno „in dem königlich-städtischen großen Redoutensaale.“ (BLECHA 2017, 172). Historik Jan Vondráček se pozastavuje nad tím, že stále veřejné divadlo bylo v Brně zřízeno již roku 1732, tedy dříve než v Praze (VONDRÁČEK 1956, 561),³ ačkoliv, jak nelichotivě píše ve svých starších přehledných dějinách, „Morava oproti Čechám opozdila se o 30 let a v letech třicátých a čtyřicátých XIX. století většinou byla ještě

JAROSLAV STANISLAV NOVÝ ZAPOMENUTÝ MARIONETÁŘ 20. STOLETÍ

JAROSLAV STANISLAV NOVÝ
A FORGOTTEN PUPPETEER OF THE 20th CENTURY

JAROSLAV BLECHA
Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea, Brno
(MK000094862)

ABSTRACT:

Stanislav Nový is a Czech puppeteer of the first half of the 20th century who, comparing to his peers, supported the tradition of the travelling marionette theatre up to the end of 1950s. There is no doubt it was caused by his extraordinary abilities and higher quality of the puppet show. Apart from taking care of the stage, puppets, decorations as well as the technical equipment, it concerned in particular enlivening the traditional repertoire while keeping the unique staging style. The present study in general deals with the theatre craft of Stanislav Nový.

KEY WORDS: Jaroslav Stanislav Nový, Czech puppet theatre, Czech Marionette Theatre, itinerant puppet theatre, puppet concession, tradition, half of the 20th century, puppet repertoire.

„Ach, nastaly nám smutné časy, mistře loutkáři. Naše loutky odpočívají a čekají, kdy zase se ozve jejich principála hlas, který by je vzbudil k novému životu. A kdo ví, kdy to zase bude. Snad už nikdy. Ale proto musíme žít tu jiskerku naděje, že se tak přece stane.“

Z dopisu Berty Kopecké Stanislavu Novému, Mirovice, 7. srpna 1961.

Tradiční marionetářství nedílně tvoří historii českého divadla. Produkce tzv. lidových loutkářů 18. a 19. století v ní znamenají a vlastně zastupují fenomén komediantského divadla typů, obvyklého předtím v mnoha evropských národních divadelních kulturách. Příznivé podmínky k takovému česky hranému divadlu ve světském prostředí u nás nastaly právě až ve druhé polovině 18. století. Potulní marionetáři svými představeními zprostředkovávali prvotní kontakt širších lidových vrstev s divadelní kulturou. V éře národního obrození vypsaly jejich produkce v unikátní formu s funkcí utváření českého profesionálního divadla. V době svého zenitu dozrálo v uzavřený, relativně stabilní a stylizovaný divadelní druh. Na přelomu 19. a 20. století počalo ve svých vývojových tendencích stagnovat, vedle novátorských počínů některých amatérských souborů a výbojů tzv. uměleckých scén bylo namnoze vnímáno jako zastaralé, a to i navzdory stále ještě hojnému provozování a inovativním proměnám repertoáru mnohých loutkářů. V padesátých letech 20. století pak toto tzv. ambulanti marionetové divadlo oficiálně ukončil administrativní zásah v souvislosti s likvidací soukromého podnikání a posléze zákazem kočování.¹

Marionetářství vytvořilo v českém prostředí neobvykle silnou tradici loutkového divadla s jistou modelovou iluzivností, metaforičností, stylizovaností a ireálností, která se dodnes projevuje ve dvou interaktivních liniích – v amatérském (lidovém) loutkářství a v profesionálním loutkovém divadle (statutární divadla, nezávislé skupiny, sólisté...). Kontinuální

TEORETICKÁ VÝCHODISKA A PEDAGOGICKÉ PŮSOBNÍ REŽISÉRA PETERA SCHERHAUFERA

THEORETICAL BASIS AND EDUCATIONAL ACTIVITIES
OF THE DIRECTOR PETER SCHERHAUFER

VERONIKA VALENTOVÁ

Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea, Brno

ABSTRACT:

Peter Scherhauser was an important director, playwright, translator, theoretician and teacher. He was a very prolific director (mainly in Theatre /Goose/ On a String in Brno). Furthermore, he was a teacher, vice-dean and vice-chancellor at JAMU in 1990s. A prominent proof attesting to this feature is his study *Theatre On a String - 1970 Model (Divadlo na provázku - model 1970)* where he suggests organizational adjustments of theatre running with charming irony and technical excellence. He followed in theoretic work in articles and textbooks *A Dummy in a sewer (Paňáca v kanále)*, *The chapters of direction (Kapitolky z režie)* or *The staging in irregular space (Inscenování v nepravidelném prostoru)*.

The Stage Direction History Reader (Čítanka divadelnej režie) was the result of his teaching inspiration and confirmation of how enormously well-read and active he was. Unfortunately, the project remained unfinished.

KEY WORDS: Peter Scherhauser, theoretic basis, educational activities, Theatre Faculty of JAMU, Theatre On a String, Divadlo Na provázku.

Ne každý režisér, ač vzdělaný, talentovaný a úspěšný, dokáže předávat své dovednosti dál. Peter Scherhauser (31. 7. 1942 – 29. 6. 1999) ovšem touto schopností oplýval. Už od počátečních let své praxe sdílel s divadelními nadšenci z řad profesionálů, amatérů, vstevníků i studentů postupně získávané zkušenosti a poznatky s naprostou přirozeností. Po celou dekádu oficiálního pedagogického působení na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění měl ke svým žákům velmi blízko a oni mu náklonost vraceli, o čemž svědčí jak řada jejich živých vzpomínek, tak výpovědi kolegů i dvě desítky let po jeho smrti. Koneckonců název prozatím nejucelenější monografie jemu věnované *Peter Scherhauser - učitel „šašků“* (2006) je jasným dokladem toho, jak neopominutelný jeho edukační vliv byl. Dramaturg Petr Oslzlý označil Scherhauserovu činnost a učení na Akademii, do něhož se pustil „se vši svou vehemencí“, za vášeň (OSLZLÝ 2000, 11). Rozeným pedagogem jej nazval i režisérský kolega Arnošt Goldflam.¹ A blízký spolupracovník Miloš Štědroň pojmenoval výstižně další aspekt Scherhauserova pedagogického talentu: byl „mistrem využívání dovedností v lidech. Pokud to neobjevil, snažil se lidem imputovat své představy o nich. S vynikající schopností přesné diagnostiky.“ (ŠTĚDRŮN 2002, 21). Zároveň oceňoval Scherhauserovu „schopnost okamžitě a rychle se orientovat v podnětech ...a pružně je přejímat,“ kterou „zdědil“ po svém učiteli Evženu Sokolovském a později se ji snažil předávat dál.² Scherhauserovu náročnost, důslednost, ale zároveň obětavost zdůraznil ve své diplomové práci divadelník Alexander Pallesitz (PALLESITZ 2000, 54). Jeho výbušnost a více či méně průhledné taktiky, jak donutit okolí k respektu, měly občas samy o sobě teatrální charakter,³ což potvrdilo hned několik pamětníků.

Sám Scherhauser uměl být také k žákům kritický a s několika z nich se rozešel, jak se velkým učitelům stává. Již na počátku oficiální pedagogické kariéry shrnuje, že „za své pedagogické činnosti potkal lidi nadané i skutečně bez nadání pro divadlo. A ať jsem dělal,

RUDOLF TĚSNOHLÍDEK A JEHO KORESPONDENCE II

RUDOLF TĚSNOHLÍDEK AND HIS CORRESPONDENCE II*

HANA KRAFLOVÁ

MZM – Oddělení dějin literatury

ABSTRACT:

The second study which deals with the correspondence of Rudolf Těsnohlídek (1882–1928): letters that he wrote to his friends. They originated at the turn of 19th and 20th centuries and are addressed to his classmates from a secondary school (gymnasium) in Hradec Králové.

KEY WORDS: Rudolf Těsnohlídek – correspondence – Albert Pražák – Alois Dichtl – Hradec Králové.

I. ÚVOD

Druhý tematický okruh korespondence Rudolfa Těsnohlídky tvoří dopisy, adresované přátelům. Existují dva zdroje. Publikováno již bylo šestnáct dopisů, které Těsnohlídek napsal Michaelu Káchovi (1874–1940), anarchistovi a kolegovi ze spolku Syrx, v letech 1907–1908 (DVOŘÁK, 1941, 155–177). V nich řeší nelehkou situaci, kdy po odchodu z Prahy získal místo v reakci listu Moravský kraj, ten ovšem zkrachoval a pisatel se ocitl bez místa a bez příjmu (poslední dopis vznikl 8. 3. 1908). V letmých zmínkách se také dotýká svého vztahu s Boženou Neumannovou, manželkou redakčního kolegy, a řeší stěhování nábytku z pražského bytu, který si najal s první manželkou Jindrou. Jeho existenční problémy vyřešilo až navázání kontaktu s Lidovými novinami a posléze nástup do jejich redakce. Dosud nepublikováno zůstalo pak dvanáct dopisů, uložených v Oddělení dějin literatury Moravského zemského muzea: u jedenácti z nich identifikoval zpracovatel materiálu PhDr. Jiří Hájek jako adresáta (s největší pravděpodobností) přítele ze studií na vyšším gymnáziu v Hradci Králové Alberta Pražáka, jeden byl zřejmě adresován dalšímu kolegovi z tohoto okruhu, Aloisu Dichtlovi.

Albert Pražák (1880–1956) byl spolu s Těsnohlídkem členem hradeckého studentského literárního kroužku (HRABÁK, 1982, 15). Maturoval roku 1900 a poté studoval na filozofické fakultě pražské univerzity germánskou a slovanskou filologii. Sblížil se se svým pedagogem Jaroslavem Vrchlickým, který přednášel světovou literaturu. Působil jako středoškolský profesor a literární kritik, po 1. světové válce se věnoval organizaci školství na Slovensku. Roku 1921 se stal profesorem české a slovenské literatury na nové Univerzitě Komenského v Bratislavě a roku 1933 též na Univerzitě Karlově v Praze. Z jeho díla jmenujme především práce o Janu Nerudovi, Jaroslavu Vrchlickém a Karlu Hynku Máchovi (MACEK, 2000, 1061–1068). Zamýšlel též napsat studii o Rudolfu Těsnohlídkovi, po jeho smrti navazoval kontakty s jeho přáteli a hledal rukopisný a korespondenční materiál (např. u Marie Mayerhřofové, rozené Kandlerové, Těsnohlídkovy přítelkyně a inspirátorky díla z přelomu desátých a dvacátých let: viz KRAFLOVÁ, 2019), ale práce nakonec nevznikla: publikoval pouze první část, pojednání o Těsnohlídkově raném díle, vytvořeném za studií do roku 1901 (PRAŽÁK, 1941, 121–143). Alois Bedřich Dichtl (1882–1936) byl taktéž členem zmíněného literárního kroužku. Maturoval na královéhradeckém gymnáziu roku 1900 stejně jako Pražák a poté v Praze vystudoval přírodní vědy.

MILÝ PAVLE, MILÝ JIŘÍ
Z korespondence Pavla Kohouta a Jiřího Gruši¹

AUS DEM BRIEFWECHSEL ZWISCHEN PAVEL KOHOUT UND JIŘÍ GRUŠA

ELEONORA JEŘÁBKOVÁ
Oddělení dějin literatury, MZM

ABSTRACT:

Edited extracts from the exchange of letters between Pavel Kohout and Jiří Gruša, aiming to map the most difficult period the two writers were going through. It was a period when both were forced to emigrate, and despite all differences in their opinions and life experiences, they were able not only to help each other, but also continue to shape the cultural life in Soviet-occupied Czechoslovakia, and eventually also work together.

KEY WORDS: Pavel Kohout, Jiří Gruša, poetry, drama, fiction, Charta 77, Austria.

ÚVOD

Před deseti lety se rozhodly dvě velké osobnosti našeho literárního, společenského a politického života Pavel Kohout a Jiří Gruša předat své rukopisy, korespondenci a nejrůznější dokumenty Moravskému zemskému muzeu. Následně na to oslovily ještě další spisovatele, především ty, kteří měli potíže s politickým systémem vládnoucím u nás v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Tak posléze do Oddělení dějin literatury přibýly další a další akvizice významných osobností, které v době normalizace buď emigrovaly, jako již oba výše zmínění (dalším byl například spisovatel Ota Filip), nebo měly zákaz veřejně působit a psaly do šuplíku, nebo publikovaly pod vypůjčenými jmény a pod vlastními jmény byly často známější v cizině než u nás (Jan Trefulka, Milan Uhde a další). Postupem času nabývala tato nová část literárního oddělení nejen větších a větších rozměrů, přibývaly též fondy, které nebyly zcela jednoznačně spjaté s literární činností, ale například s pedagogikou, jako pozůstalost Boženy Komárkové, či materiály tzv. Podzemní univerzity, která v komunistickém Československu z velké části působila právě v Brně. Tento nárust, a v některých případech spíše vědecké než umělecké zaměření, způsobil, že se nově vzniklá část Oddělení dějin literatury vydělila a vzniklo zcela nové oddělení s literaturou ovšem i nadále úzce spjaté, nesoucí dnes název Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření, zkráceně ODKAZ. Nelze pochybovat o tom, že veškeré materiály, které nyní ODKAZ vlastní, stojí za studium a bádání. Budou i v budoucnosti nesmírně vzácným materiálem použitelným pro poznávání našich nedávných dějin, svědectvím o vývoji naší literatury, žurnalistiky, divadelní tvorby, prostě vůbec slovesného umění, samozřejmě vždy ve spojení i s dalšími uměleckými odvětvími. Není účelem tohoto článku popsat akvizice všech osobností, na to by zdaleka nestačila ani jedna kniha. Naším cílem bylo jen ve zkratce ukázat čtenáři, čím se zabývají kurátoři a badatelé v Oddělení dějin literatury a v ODKAZU.

UKÁZKA Z KORESPONDENCE PAVLA KOHOUTA A JIŘÍHO GRUŠI

Hned v úvodu jsme zmínili známá jména dvou literátů, ovšem i jinak veřejně činných osobností, Pavla Kohouta a Jiřího Gruši, kteří se zasloužili o vznik nového oddělení v Moravském zemském muzeu, kterému dnes zkráceně říkáme ODKAZ, a potažmo též

DOKUMENTY - DOCUMENTS - DOKUMENTEN

150 LET OD OBJEVU PALEOLITU NA MORAVĚ - WANKELŮV ČLÁNEK O PAŘÍŽSKÉ VÝSTAVĚ
A POČÁTEK VYKOPÁVEK V BÝČÍ SKÁLE

MARTIN OLIVA

Již půldruhého století uplynulo od doby, kdy se „otec moravské archeologie“ stal i jediným z obvykle dvou rodičů v případě archeologie paleolitické, a to asi v měřítku celé Rakousko-uherské monarchie (alespoň pokud vycházíme z odborných publikací).

Objev paleolitické vrstvy v jeskyni Býčí skále koncem roku 1870 přišel s největší pravděpodobností až dva roky po zahájení výzkumu této jeskyně. S předminulým rokem totiž nepozorovaně uplynulo půldruhé století od roku 1868, kdy Jindřich (tehdy ještě Heinrich) Wankel nechal v Býčí skále vyhloubit první sondy. Zahájení Wankelových vykopávek bylo v poválečné literatuře zvykem klást do roku 1867, což jako první učinil jeho vnuk Karel ABSOLON (1945, 6). V dalších letech jej následovalo alespoň tucet dalších autorů, kteří se na Absolona spolehli a k původní literatuře se nevraceli (OLIVA 2015, 41). Absolona ovšem vedla snaha připsat svému dědovi maximum zásluh, i když „otec moravské archeologie“ to jistě nepotřeboval. Před rokem 1945 se počátek Wankelových vykopávek klade jednotně do

Obr. 1. Plakát Světové výstavy v roce 1867.

ZPRÁVY - NEWS - BERICHTE

VÝZNAČNÁ DIVADELNÍ AKVIZICE MZM

JAROSLAV BLECHA

Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea (dále jen MZM) získalo v roce 2019 dotaci 1,9 milionu korun z programu ISO/C Ministerstva kultury na výkup „předmětu mimořádné kulturní hodnoty“, a to od soukromého sběratele z Německa. Díky tomu se podařilo dostat do sbírky vzácný předmět, respektive inventář kočovného marionetového divadla české provenience, pocházející přibližně ze začátku dvacátých let 20. století, s loutkami a dalšími doplňky z konce 19. století. Divadlo se objevilo v prosinci roku 2004 v aukci Badum Auktionen Bamberg v Německu. MZM tehdy projevil o velkoryse vybavený soubor avizovaný jako „Sensationelles Marionettentheater“ zájem, ale aukce se nemohlo zúčastnit. V dokumentaci divadelního oddělení zůstal pouze torzovitý písemný materiál a několik fotografií z aukce. Loňská příležitost se tudíž jevila z hlediska dokumentace českého ambulantičního marionetového divadla značně zajímavou. Jedná se totiž o ucelenou a velmi zachovalou kolekci, která obsahuje všechny podstatné elementy dobře vybavené marionetové cestovní scény – portál, dekorace, rekvizity, loutky, pomocný materiál.

Samo proscénium divadla představuje exkluzivní objekt. Má neobvykle velký rozměr 8 × 4 m a je umně malováno na plátně křihovými barvami. Čítá spodní a horní portálovou kulisu, dvě boční portálové kulisy a čtyři horní sufity. Je vybaveno oboustranně malovanou oponou s výjevem – na jedné straně scenérie zámecké terasy s múzami, z oblak přijíždějící Apollón na slunečním voze taženém čtyřmi bělouši, na druhé straně veduta Hradčan, Malé Strany a Karlova mostu v popředí s českým dvouocasým lvem držícím v tlamě prapor panslovanských barev (červená, modrá, bílá), nad ním se vznáší Génie vlasti (okřídlená ženská postava) s věncem a ratolestí. Variace tohoto tématu se objevují na českých malovaných oponách z počátku dvacátých let 20. století. Portál i většina rozměrných zadních prospektů (cca 4,5 × 1,6 m) s mnoha rozličnými scenériemi jsou dílem známého malíře opon a dekorací, Jana Vysekala ml. (1854–1926) z Kutné Hory. Není o tom pochyb, jelikož vizáže odpovídají jeho rukopisu, oponu dokonce signoval.

Loutky (celkem 20 kusů) dokládají vicegenerační soubor. Jde o tradiční řezbované, omalované a kostymované marionety na drátu velmi kvalitního řemeslného provedení. Většina velkých (cca 80–90 cm) pochází z dílny věhlasného rodu řezbářů Suchardů z Nové Paky, několik dalších je od známého řezbáře Jindřicha Adámka z Dobrušky. Mezi menšími, tzv. varetními loutkami se objevují také anonymní řezby.

Inventář divadla doplňuje též velmi obsažný (cca 600 ks) soubor rozličných náhradních kostýmů loutek, dále rekvizity a další drobné příslušenství. Nechybí ani řada původních transportních beden, které zároveň sloužily při konstrukci scény. Soubor ještě obohacuje unikátní plně funkční flašinet, typický hudební instrument kočovných loutkářů.

Zatím se však nezdařilo zjistit, komu divadlo původně patřilo. Dle velikosti a vybavení divadla muselo jít o významného českého loutkáře. Stopy vedou k rodině Ladislava Kiliána. Dochovaly se černobílé fotografie z první dekády 20. století, na nichž je Kiliánovo proscénium zřejmě s touto oponou, ale jiným portálem. Existují též vazby na loutkáře Rudolfa Kaisera. Zajímavým se jeví, že podobnou oponu (se stejným motivem) namaloval Jan Vysekal

NEKROLOG

PhDr. Jiřina Telcová, CSc.

*Já půjdu tam,
kam všechna pokolení odešla,
a lesy budou dále v slunci snít
a vody budou dřítat v lesku bílých
hvězd.*

J. Zeyer

Začátkem letošního roku nás zastihla smutná zpráva. Ve věku devadesát jedna let zemřela 27. ledna zakladatelka a dlouholetá vedoucí Oddělení dějin divadla Moravského zemského muzea PhDr. Jiřina Telcová, CSc. Ještě loni v lednu zavítala do muzea, aby s námi společně oslavila své devadesáté narozeniny, jichž se dožila ve skvělé duševní kondici, i když fyzicky handicapována – trápily ji bolesti nohou a měla problémy s chůzí. Celý minulý rok byla plná optimismu a elánu, chystala se psát vzpomínky a pokračovat v pohádkách o skřítcích. Letošní narozeniny ale již strávila na lůžku se zákeřnou chřipkou, již bohužel nakonec podlehla. Zesnula ve spánku ve Fakultní nemocnici u sv. Anny v Brně.

OBSAH - CONTENTS - INHALT

OLIVA, M.: K lokalizaci archeologických nálezů a zaniklých jeskyň na Turoldu u Mikulova Zur lokalisierung archäologischer Funde und untergegangener Höhlen auf dem Turolberg bei Mikulov	3
ROŽNOVSKÝ D.: Kurzer Blick auf die Besiedlung der Věteřov-Gruppe in der Znojmo-Region Short view on settlement of the Věteřov group in the Znojmo region Nástin osídlení věteřovskou skupinou na Znojmsku	13
JANÁK, V. - NĚMCOVÁ, J. - HLOŽEK, M. - PŘICHYSTAL, A. - BOČEK, J. - RATAJ, P. - PETR, T.: Príspevek k poznání využití grafitu při výrobě pravěké a středověké keramiky v severní části moravsko-českého pomezí A contribution to the knowledge of graphite utilization in the production of Prehistoric and Medieval ceramics in the northern part of the Moravian-Bohemian borderland	37
MĚCHUROVÁ, Z: Loštická keramika z tvrze v Kralicích nad Oslavou Die loštitzer Keramik von der Feste in Kralice nad Oslavou	51
VALENTOVÁ, V.: Vliv italské kultury na repertoár Stadt-Theater in Brünn Einfluss der italienischen Kultur auf das Repertoire des Stadt-Theaters in Brünn	63
BLECHA, J.: Jaroslav Stanislav Nový, zapomenutý marionetář 20. století Jaroslav Stanislav Nový. A forgotten puppeteer of the 20 th century	77
VALENTOVÁ, V.: Teoretická východiska a pedagogické působení režiséra Petera Scherhaufera Theoretical basis and educational activities of the director Peter Scherhauffer	103
KRAFLOVÁ, H.: Rudolf Těsnohlídek a jeho korespondence II Rudolf Těsnohlídek and his correspondence II	115
JEŘÁBKOVÁ, E.: Milý Pavle, milý Jiří. Z korespondence Pavla Kohouta a Jiřího Gruši Aus dem Briefwechsel zwischen Pavel Kohout und Jiří Gruša	131
DOKUMENTY - DOKUMENTE - DOCUMENTS	
OLIVA, M.: 150 let od objevu paleolitu na Moravě - Wankelův článek o pařížské výstavě a počátek vykopávek v Býčí skále	143
ZPRÁVY - NEWS - BERICHTE	
Význačná divadelní akvizice MZM (<i>J. Blecha</i>)	155
NEKROLOG	
PhDr. Jiřina Telcová, CSc. (<i>J. Blecha</i>)	159